

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. birželio 30 d.

Nr. 127 (26)

Saturday supplement June 30, 2001

No.127 (26)

Šauksmas iš anapus geležinės uždangos

Šis laiškas, tai Lietuvos katalikų pagalbos šauksmas iš anapus geležinės uždangos (rašytas 1947.09.20) ir slapta perduotas į Vatikaną tuometiniam popiežiui Pijui XII. Laiško nuorašas buvo viename privačiame archyve (gal originalas tebėra Vatikane?), kurio savininkas davė leidimą jį paskelbti. Nėra žinių, ar Vatikanas į šį skaudų prašymą reagavo, ar Lietuvos tikintieji sulaukė bet kokio — bent moralinio — atsako. Pasibaigus Tragiškojo birželio įvykių pamėnėjimams, vėta šį laišką atidžiai perskaityti ir susimąstyti. (Redakcija)

Lietuvos Respublikos Rymo katalikų laiškas Šv. Tėvui Pijui XII Vatikane

Šv. Tėve, katalikų Ganytojau. Mes, Lietuvos Respublikos Romos katalikai, šaukiame Jūsų Šventenybės užtarmos. Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus pavedimu, esi visų mūsų katalikų Vadas ir Ganytojas. Naikinami, terorizuojami, alkani, nuogi, kraujuose paplūdę, likę be jokių net žmoniškų natūralių teisių, nuo pasaulio visiškai izoliuoti, prašome Jūsų globos ir pagalbos. Gyvename aštuntus teroro ir smurto okupacijos metus. Gyvybės kaina perduodama jums savo tautos kanti istorijos našta, rodydami XX amžiaus bedievybės-komunizmo gėdą, demaskuodami pasaulio akyse niekšingąjį melą apie Tarybų Sąjungoje religijos laisvę. Kol bausis okupanto smurtas mūsų nepasmaugė, rašome tikrąją tiesą, savo tautos žiauriąją tragediją. Šis raštas yra mūsų Tėvynės mirties testamentas.

Mūsų Tėvynė Lietuva Vytauto Didžiojo laikais buvo didelė ir galinga. Varnos mūsųje gindami krikščionybę, sulaukė turkų veržimasi į Europą. Mūsų graži kalba yra vienintelė senovės indų sanskrito liekana. Mūsų šalis nėra turtinga, bet darbščią lietuvių rankomis ji išmaitino ir aprėdė savo žemės vaikus. Baltijos jūra švelniai skalauja mūsų žemės pakraštį. Mus beveik iš visų pusių supa nekatoliškos tautos. Rusų carų imperializmas šimtmetinėse kovose mūsų ramią tautą naikino ir siaubė, kol susidėjo su prūsais ir austrais, padalino mūsų kraštą. Caras Jėga norėjo mus surusinti ir supravoslavinti. Pusę šimtmečio buvo uždraudęs lotynų raidėms spaudą, kad mes įprastume prie rusiško raidyno. Nuostabiai atspari buvo mūsų tauta. Trys didieji sukilimai kardu ir ugnimi buvo su-triūškinti. Jokie pažadai, aukštos vietos lietuviu nesu-viliojo. Knygnešiai iš užsienio slapta nešė lietuvišką knygą. Rusų surengtomis Kražių skerdynėmis stebėjosi visas pasaulis, kur lietuvių tauta parodė meilę Katalikų Bažnyčiai ir Tėvų žemei.

Po Didžiojo karo mūsų užplūdo iš visų pusių bolševikų-azijatų ordos. Kol tapome laisvi, tūkstančiai jaunuolių turėjo paguldyti savo galvas. Laisvoje Tėvynėje nebepriskaitėme pilnų trijų milijonų žmonių. Per 23 laisvės metus ne tik kad toli palikome rytų kraštus, bet konkuravome ir su Vakarais. Deja, 1939 metais pasaulinis karas iš visų pusių apsupo mūsų ramią ir darbščią tautą. Per Lenkiją vėl priartėjo 200 milijonų azijatų-bolševikų. Iš karto tik bazės, o vėliau visiškai okupā-

cija. Trys milijonai prieš 200 milijonų galėjome tik mirti už laisvę. Laimingi tie, kurie mirė ir nemato, kas dabar Tėvynėje vyksta. Šv. Tėve, atleisk mums, kad mes, gyvieji, pavydime mirusiems. Ką mes išgyvenome, jokia žmogaus vaizduotė nėra to sukūrusi ir negali sukurti. Tai primena didžiausius totorių antplūdžius.

Iš mūsų atėmė ne tik žemę, namus, sunaikino miestus, vienkienes, bet atėmė net ir minties laisvę, protavimą. Mus pavertė visiškai dvasios vergais. Mūsų kultūrą pasuko mažiausiai šimtmečių atgal. Mes turime tikėti praeito amžiaus visokiomis nesąmonėmis, kurias senai persirgome. Žiūrėdami į apiplyšusius okupantus, mes turime tikėti, kad pas juos visko yra, kad tik pas juos tėra kultūra, kad visame pasaulyje badas ir vargas, kad tik jų dėka mes dabar geriausiai gyvename, nors mūsų vaikai jau užmiršo, kad yra cukrus, mėsa, sviestas. Okupantai išrinko mums „seima“ buvusią vagių, svetintaučių, girtuoklių, įvairių perėjūnų, avantiuristų sudėtyje. Tiek kandidatų, tiek „seimo“ narių. Patys juos įstatė, patys surašė ir su durtuvais varė už juos „balsuoti“. Mus, išdidžią lietuvių tautą, Dieve, kokios baisios buvo dienos. Į debesis lėkė balsavimo patalpos. Šalia urnų kraujo upeliai tekėjo. Žemė krauju pasruvo. Kas laisvės ragavo, vergijoj nebus. Tas nevertas laisvės, kas negina jos. Patrijotai, pergyvendami tos dienos, patys krito durtuvais persiverdami širdis. Nuo okupantų tankų, lektuvų užimo dundėjo mūsų miestai ir kaimai. O vis dėlto neabsavome. Okupantų melas perviršijo visoki įsivaizdavimą. Jie paskelbė mūsų „vienbalsį“ prašymą įsijungti į Tarybų Sąjungą. Tai buvo smurto ir gėdos valanda. Šv. Tėve, kada okupantas su savo tankais ir durtuvais mus pridusino, tai mūsų žemė, akmenys, uolos šaukė prieš baisiąją klastą. Audros su perkūnijomis griaudė ir drebito žemę. Prieš tą baisųjį melą. Tos baisios dienos tūkstančius lietuvių Sibiro katorgose pradžė. O vis dėlto, mes didžiuojamės, kad laisvę labiau mylime, kaip savo gyvybę.

1941 metų birželio mėnesį per tris dienas be teismo, be tardymo, sugaudė su vaikais, seneliais, ligoniais apie 40,000 lietuvių, sukimšio į galvijinius vagonus ir be duonos karnio, be vandens išvežė į Sibirą. Tos trys dienos lietuviams liks amžiams siaubo dienomis. Mes pamažu matėme pakelėse išmetamus senelių lavonus, naujagimius kūdikius. Ir šian-dien mūsų ausyse skamba

alpstančiųjų vagonuose priešmirtinės giesmės gaidos. Mūsų akys matė bučiuojančius paskutinį kartą šventąją Tėvų žemę. Tai matėme patys. Žiūrėjome į dangų ir lūpos šnabždėjo Galybių Viešpačiui priesaiką — Laisvė arba mirtis. Anų metų okupacijos balansas — daugiau kaip 100,000 aukų.

Po to seka vokiška, o dar vėliau sugrįžta azijatiška okupacija. Kėnciame naujos azijatų okupacijos ketvirtus metus. 1940-41 metų okupacija tik šešėlis prieš dabartinį smurtą. Tada buvo tik gaivališkas siautimas, dabar gi jau ir planingas tautos išnaikimas, surusėjimas. Tam tikslui įgyvendinti skiriamas maždaug 10 metų laikotarpis. Dar 6 metai ir mūsų tautos neturi būti.

85% lietuvių tautos yra Rymo katalikai. Religijos įtaka buvo ir yra labai stipri. Mūsų tautoje yra ypatinga pagarba reikiama šv. Marijai. Anot Pijaus XI, Lietuva yra Marijos Žemė. Mūsų krašto pakelėse labai daug kryžių-smūtkelių. Tai tautos kančios simbolis. Bolševizmas gerai žino, kad kuo nepakirs religijos įtakos, tol tauta bus atspari. Todėl religijai ir tenka smarkiausias smūgis. Pagal bolševikų vadus religijos taip priešinga bolševizmui, kaip vanduo ir ugnis. Todėl prieš karą Tarybų Sąjungoje buvo panaikintos visos religijos ir jų papročiai. 1943 metais susidarė naujos aplinkybės. Užsienio opinijai pataisyti oficialiai buvo leista religijos kulto laisvę, ypač pravoslavų bažnyčiai. Svarbiausias motyvas — per Maskvos patriarchą sujungti įvairių tautų (bulgarų, graikų, rutų ir pan.) pravoslavus, sustiprinti pravoslavizmą šventuo būdu plėsti tose tautose savo įtaką. Laikiniai leisdami religijos kultą, jie apsidraudė, kad religija tarnautų tik komunizmo sustiprinimui ir imperializmo įtakai svetur. Naujai paskirti pravoslavų šventikai vargu kuo skiriasi nuo NKVD žvalgybos agentų. Jų pareiga per cerkvę pravesti valdžios mintis, pranešinėti žmonių nuotakas ir nurodyti nepatikimusius. Klausant naujų šventikų pamokslų, neįmanoma rasti bent dalelę krikščioniško mokslo. Tik neapykanta kitoms santvarkoms, kerštas, melas ir bolševikinė propaganda. Dievas yra savotiškai rusiškas, panašus į Leniną. Pravoslavų bažnyčia yra tik žvalgybos įstaiga po religijos iškaba.

Stalino konstitucija duoda tik religinio kulto apeigų laisvę ir tuo pačiu garantuoja visišką antireliginę propagandą. Antireliginę propagandą valstybė varo visu savo aparatu pajėgingumu. Religija viešai gali praktikuoti tik religinio kulto, apeigas, o religinės pro-

Ričardo Šileikos nuotrauka.

pagandos vesti visiškai neleidžiama. Todėl ir šandien Tarybų Sąjungoje net pravoslavai neturi religinės spaudos ir pamokslų beveik nėra, išskyrus religinį kalendorių. Religinių, filosofinių knygų, laikraščių visai nėra ir negali būti. Iš užsienio religinė knyga taip pat neleidžiama. Tokiu būdu religija negali plėstis, pasidalinti naujomis mintimis ir naujoji karta negali naujojo mokslo šviesoje pilnai pažinti religijos. Visų pakraipų pasauliniai mokslai toli prašoks savo metodais ir patyrimais senus religinius metodus. Anot bolševikų, praeis keliolika metų, seniai išmirs, o jaunimas, matydamas religijos atsilikimą moksle, nepažangumą moksle, savaime nuo religijos nusigręš. Tas jų samprotavimas, kiek praktika rodo, yra teisingas, nes mokslo, meno, spaudos bendradarbiavimas yra būtina priemonė bet kokiai pažangai. Tokią religinio kulto apeigų laisvę taiko ir Lietuvai. Katalikų kunigai turi būti žvalgybos agentai atskirti nuo Romos, visur talpinkant valdžiai, vienu žodžiu, būti valdžios reikalų įrankiu. Lietuvių katalikai su tuo nesutiko. Prasidėjo baisus terorizavimas, naikinimas. Šis teroras yra slapas, oficialiai viskas tvarkoje, bet praktika yra baisi. Ir kada kalba Maskvos aukštieji politikai, yra malonu ir gera klausytis, kai tuo tarpu slapta duodami kiti nurodymai. Ir kuo valdininkas bus religijos atžvilgiu žiauresnis, tuo jis geresnis. Joks įstatymas jo nevaržo. Vienintelis įsakymas — spausk, daryk ką nori, tik kad nebūtų viešų skandalų. Šio teroro kelios priemonės —

1. Tautinė bažnyčia.

Jau nuo 1944 metų daroma didžiausias spaudimas įsteigti tautinę bažnyčią, panašiai, kaip padarė atimtoje iš Lenkijos Ukrainos dalyje. Pažadais, intrygomis, pagaliau baisiais šantažais ir suėmimais, gundė ypač veiklesnius kunigus, kad

jie pradėtų vesti propagandą prieš bažnytinę vyriausybę, neva už jos neveiklumą, keltų naujų bendradarbiavimo minčių, ir tuo sudarytų aktyvistų būrelį, — tautinės bažnyčios branduolį. Tuo pačiu laiku valdžios spauda nuolat rašo apie Popiežiaus išdavystes — Roma yra tautų išgamų, budo-lių landynė. Popiežius buvo ir yra lietuvių tautos išdavikas, Popiežius yra tautų ir Lietuvos laisvės priešas nr. 1 ir t.t. Lietuvos tikintieji išklauso, nes tai privaloma, bet nieko negirdi. Bendrininkų nesuranda.

2. Angažavimai žvalgybos darbams.

Žvalgyba nuo pat pirmųjų dienų rinko ir renka kunigų „Nusikaltimus“ tiek politinius, tiek moralinius. Tie „nusikaltimai“ labai platus. Yra pakankama, kad giminėje yra kas nors valdžiai netvarkoje. Areštui užtenka, kad ir prieš 10 metų dirbą katalikų akcijoje ir t.t. Žvalgybos agentai, turėdami „duomenis“, aplanko kunigą ir iškart įvairių gėrybių pažadais, vėliau šantažais, įvairiais „nusikaltimais“ ima terorizuoti. Taip daro kartais net ištisus mėnesius, kol pakerta valią. Nepalūžtantieji dažnai iš nakties pražūna, kaip ugnyje. Pado-resniems kunigams kankindami ir įvairiais „liudininkais“ remdamiesi, labai greitai sudaro bylas. Valdžios spauda pilna panašių bylų. Teisingiausius kunigus parodomas vagiu, paleistuviu, banditu, žmogžudžiu, kuriam „teismas“ paskiria tik iš „gailėstin-gumo“, kaip kunigui, 15 metų Sibiro katorgos. Kuriems neįmanoma ką nors pri-mesti, tuos provokacijos būdu, net panaudodami švenčiausius dalykus, likviduoja. Pvz., — iškviečia pas mirštantį, o pasirodo, kad tai buvo tik per-rengtas šnipas. Kunigą apkal-tina patarnavus pogrindžio veikėjui ir po to — 15 metų. La-bai dažnas įvykis — žvalgybi-ninkoėjimas išpažinties pro-

vokacinių tikslu arba reika-lavimas, kad kunigas išduotų išpažinties paslaptis. Žvalgy-bai nieko nėra švento. Baž-nyčios atžvilgiu ji absoliuti valdovė, tik su viena sąlyga, kad viskas vyktų slapta, be skandalo. Ir jei tas, kuriam pasiūlo žvalgybos tarnybą, kam nors pasisakytų, pagal bolševikinius įstatymus yra baudžiamas 8 m. katorgos, nes įstatymai leidžia po pasi-kalbėjimo paimti parašą, kad šios paslapties, kaip valsty-binės, niekam nepasakys. Ta-čiau kunigai yra ypatingai at-sparūs. Šimtus jų ištėmė į katorgą. Žmonės kunigais pa-sitikti, ir valdžia, pajungus ku-nigą, daug ką sužinotų. Kuni-gas, praradęs savo sąžinę būtų dar labiau pajungiamas valdžios tikslams. Žemesnieji bažnyčios tarnautojai nė kiek nemažiau kenčia nuo panašių provokacijų.

3. Kunigų sekimas.

Kiekvieną kunigą seka kele-tas asmenų. Iš aplinkinių na-mų sekama, kas pas kunigą užsina, su kuo kunigas susiti-ko. Kur tik kunigas dažnai užsina, būtinai angažuoja ką nors iš tų namų, kad sužinotų, kas yra kalbama. Bažnyčioje sakomus pamokslus seka kele-tas agentų, kurie, vienas an-tro nepažindami, turi duoti plačius konspektus. Vargas tam šnipui, jei konspektai ne-sutinka ir būtų surastas kurio nors švelnumas. Net gatvėje kunigo užkalbintas asmuo nėra saugus.

4. Kunigų mokesčiai.

Kunigas turi mokėti valdžiai pajamų mokesčius — klebonai — maždaug iki 100,000 rublių, vikarai — iki 50,000 rublių metams. Klebonų mokesčiai maždaug lygus aukštos kate-gorijos 10 valdžios tarnautojų metinei algai. Mokesčių nesu-mokėjęs, išieškoma prievarta. Sumokėti neįmanoma, nes ti-kintieji ir norėdami pagelbėti negali. Jie normaliai gauna atlyginimą, kuris lygus dešimtai daliai tokio atlyginimo, kad badu nemirtų. Gyvena išsiparduodami reikalingiausius daiktus. Už mokesčių nesumokėjimą daugumai ku-nigų aprašoma ir išparda-vinėjama asmeniniai ir net bažnytiniai daiktai. Parduo-dami valdiškomis kainomis daiktus, nepadengia ir kelin-tos dalies mokesčių. Del liku-sių mokesčių įstatymai leidžia mokėtoją siųsti viešiesiems darbams. Bijodami žmonių keršto, šio metodo pakol kas dar neapraktikuoja.

5. Įvairūs suvaržymai.

Oficialiai kunigas lygus vi-siems piliečiams. Tačiau vie-tos įstatymais jis dešimte-riopai turi mokėti už elektra, butą ir t.t. Pramoninių prekių jam visai nėra. Daug kur ir duonos kortelės atimamos. Panašūs dalykai, tik dar stip-riau taikomi, visiems bažny-čios tarnautojams.

6. Valstybinės paskolos.

Kasmet reikia pasirašyti, neva laisvu noru, valstybinę paskolą. Valdžios tarnau-tams norma yra vieno mėnesio alga. Kunigams — paprastai siekia iki 50,000 rublių. Iš-kviečia į vykdomąjį komitetą ir ten žvalgybininkas primena su ginklu rankoje — arba tiek ir tiek, arba Sibiras, nes esi toks ir toks „nusikaltėlis“ ir t.t.

7. Draugijos

Jokio visuomeninėj organi-zacijoje kunigas neturi teisės dalyvauti. Bažnytinės, visuo-meninės ir net labdaros orga-nizacijos visai neleidžiamos, nes oficialiai Tarybų Sąjun-goje to visai nėra ir negali būti. Nedarbingieji, pagal įsta-tymus, turi gauti pensiją, tačiau praktikoje milijonai el-getauja. Tik kai kur seniams invalidams duoda pensijas 80 rublių mėnesiui, tai yra tiek kiek slaptojo rinko kainuoja 2 kg. duonos. Todėl šelpiamia tik slaptomis.

8. Visiškas kunigo izolia-vimas.

Joks kunigas negali val-diškoje įstaigoje ir įmonėje gauti vietą. Privatių įmonių nėra. Su religiniais patarnavi-mais ligoninėse neįleidžiama. Ligoninėse aptarnaujama tik slapta. Būtų didžiausias skan-dalas, jei kunigas, nors ir pri-vačiu reikalu, atsilankytų mo-kykloje. Bet kokios profesijos viešai neleidžiama. Tikybinės šventės visai nešvenčiamos. Tėra tik valstybinės nedarbo dienos. Apskritai, kunigai iš viešo gyvenimo visai izoliuoti. Net tie namai, kur jis apsilan-ko, yra įtariamai. Joks valdi-ninkas negali užteiti pės kū-nigą, išskyrus tarnybinio rei-kalo ar šnipinėjimo atvejus.

9. Bažnyčios mokesčiai.

Kiekviena bažnyčia turi su-mokėti valstybei mokesčius. Už pastatą ir šventorių me-tam tenka net iki 50,000 rub-lių. Yra didžiausia našta, kai reikia surinkti iš tikintųjų tokias sumas, kurie patys vos gali pragyventi. Vargas būtų kunigui, jei iš sakyklos praneštų apie tokius mokesčius. Tai irgi pusiau slapas daly-kas, kaip ir viskas Tarybų Sąjungoje. Nesumokėjęs apra-šomas inventorius ir net uždaroma bažnyčia. Kitų re-ligijų jau yra uždarytų baž-nyčių.

10. Religinė spauda.

Nežiūrint milžiniškų pa-stangų, jos visai nėra. Net nė mažiausios maldaknygės ne-leidžiama spausdinti. Yra tik valdžios spauda, kurioje be neigiamų dalykų, nieko teigiam-o apie religiją nerašoma. Vargas tam, kas bandytų iš sakyklos atsakinėti į laik-raščių puolimus. Dogmatiniai pamokslai dar šiaip taip pa-kenčiami, apologetiniai ir is-toriniai yra labai įtariamai ir rizikingi. Religinės krikščio-niškos filosofijos, gamtos — is-torijos ir religijai palankios poezijos knygos yra surinktos ir sunaikintos. Juodojoje rin-koje religinė knyga yra bran-genybė. Visokia religinė, tau-tinė mintis perduodama tik gyvu žodžiu ir slaptomis. Poe-tai griežčiausiai baudžiami už religinių giesmių kūrybą. So-listams nevalia bažnyčioje gie-doti.

11. Religinis menas.

Religinis menas, skulptūra, tapyba ir t.t. visose mokyklose uždrausta. Dailininkai dirba tik slapta. Viskas, kas buvo religinio viešai išstatyta mu-ziejuose, meno galerijose, iši-mama. Tėra tik „tarybinis“ menas ir dailė.

13. Mokykla.

Net nuo vaikų darželių ve-dama antireliginė akcija. Ti-kintieji mokytojai pakenčiami tik dėl kadro stokos.

Nukelta į 2 psl.

Šauksmas iš anapus geležinės uždangos

Atkelta iš 1 psl.

Pamaldų laiku būtinai daromos paskaitos, iškylos, viešieji darbai. Ir vargas neatėjusiems — jie negaus stipendijos, vėliau — geresnės tarnybos. Kiekvienoje paskaitoje mokytojas privalo skirti kelias mintis antireliginei — tarybinei propagandai. Tautinių dalykų mokykloje yra šiek tiek daugiau tik dėl propagandos. Tačiau įstaigose ir įmonėse praktiškai viešpatuoja okupantų rusų kalba. Lietuvos istorija baisiausiai klastojama. Kiekvienas pasaulinis įvykis perduodamas pagal Maskvos nurodymus. Ir taip nuo vaikų darželio „geras“ mokinsys yra tik tarybinis, tai yra tas, kuris nesigaili net tėvų išduoti, jei jie yra kitokių pažiūrų. Gamtos mokslai perduodami darvinizmo dvasioje, nežiūrint, ką kalba naujųjų mokslų patirtis.

13. Kunigų seminarijos.

1944 m. buvo trys kunigų seminarijos. Nors visos patalpos karo reikalamis iki šiai dienai nėra atimtos, tačiau 1946 m. dvi uždare, leisdami auklėtiniams persikelti į Kauno kunigų seminariją. Tais pačiais metais visai Lietuvai nustatė 50 auklėtinių kontingentą, kitus, apie 200, išvaikė. Yra šimtai tvirtinimų, kad auklėtinių skaičių sumažins iki 60. Tokiu būdu visai Lietuvai metams tektų 8 nauji kunigai, ką tuo tarpu per metus išmirsta nuo 25-30 kunigų, neskaitant suimamų. Jau dabar yra daug parapijų, kuriose iš eilės yra suimti 3-4 klebonai. Kartais 2-3 parapijas aptarnauja 1 kunigas. Kur buvo normaliai 2-3 kunigai, šią dieną geriausiai atveju — 2. Seneliai invalidai kunigai pašaukti į aktyvią tarnybą ir aptarnauja kartais net dvi parapijas. Kunigų seminarijos išlaikomos tik tikinčiųjų aukomis.

14. Bažnyčios statyba ir remontas.

Karas Lietuvoje sunaikino ar smarkiai apardė apie 100 bažnyčių. Apie jų atstatymą nėra nei kalbos. Visos medžiagos tėra tik valdžios žinioje, o ji bažnyčioms nieko neatleidžia pirkti. Kas daroma, tai tik slapta ir tai pasakiškomis kainomis. Daug kur žmonės meldžiasi laikinose pašiurėse.

15. Valdiški komitetai.

Valdžia pravoslavų pavyzdžiui nori panaikinti bažnyčios ir kanonų nustatytus bažnyčių palaikymo komitetus, o jų vietoje įsteigti valdiškus, vadinamus „dvacatkomis“. Lietuvos bažnyčios reikalus tvarko tikybės reikalams prie ministrų kabineto įgaliotinis Gailevičius, buvęs žvalgybininkas, partijos narys. Toks dvidešimties komitetas turėtų būti prie įgaliotinio apskrityse ir prie kiekvienos bažnyčios. Dalį komiteto skiria valdžia, kitą dalį tik tvirtina. Jokių statutų, instrukcijų apie komiteto veiklą, pareigas ir teises valdžia neduoda. Sudarius komitetą ir valdžiai jį užtvirtinus, komitetas sudaro su valdžios vykdomuoju komitetu sutartį dėl bažnyčios nuomos. Tokiu būdu jau nebe vyskupas ar klebonas yra bažnyčios tvarkytojas. Šis komitetas gali bažnyčią uždaryti, nepriimti ar nušalinti kunigą. Svarbiausia, kad šio komiteto narius žvalgybai yra lengviau užgąžuoti. Katalikų bažnyčia griežtai atsisakė panašius komitetus steigti. Tuo klausimu antri metai eina žiauri kova.

16. Suimtųjų likimas.

Sovietų tvarkos niekas negali suprasti, neišgyvenęs Sovietų Sąjungoje bent poros metų. Yra oficialūs ir nerašyti įstatymai. Oficialiai viskas gražu. Didžiausio palankumo įstatymai yra piliečio atžvilgiu. Tačiau oficialūs įstatymai taikomi daugumoje tik partiečiams, o nerašytieji — visiems kitiems. Nerašytieji įstatymai kai kam suteikia visišką savivalę. Tie, kurie normalioje santvarkoje buvo persekiojami kaip vagys, plėšikai, žmogžudžiai, visokie įvairių tautų perėjūnai, dabar yra aukšti pareigūnai, okupantų geriausi bendradarbiai. Apskritai, Tarybų Sąjungos santvarkoje vagys yra beveik nebūdžiami. Svarbu jų politinis įsitikinimas ir ištikimumas. Vargas patekusiems į jų rankas. Joks įstatymas suimtojo negina. Nieko nereikšvia nekaltumas.

Tortura privers prie visko ir prisipažinti, nors apie tai nebuvai nei pagalvojęs. Išteisins tik tuo atveju, jei sutiks kitus šnipinėti. Suimtąjį mėnesiams uždaro į vienutę (karcerį), kurioje jis negali nei atsigulti ir be jokio maisto laikomas tol, kol palažta. Kankinimo įrankių yra įvairiausių. Nenuostabu, kad labai daug žuva ar išprotėja. Teisme jokio gynimosi. Kiekvienam nemažiau 10 metų Sibiro katorgos. Kol Sibirą pasieki išėina mėnuo laiko. Pakeliui daugelis miršta, nes vežami uždarytuose galvijiniuose vagonuose be maisto, dažnai ir be vandens. Vasarą karščiai, žiemą šaltiai pavargusius pribaiigia. Sibire temperatūra žiemą siekia iki 50 laipsnių šalčio. Be šiltų drabužių ilgiau išsilaikyti nebeįmanoma. Paprastai daugiau 5 metų Sibiro katorgos maža kas išlaiko. Iš Sibiro katorgos paleidžiami kartais tik visiškai invalidai, kad tėvynėje baigtų savo kančios dienas.

17. Tikinčiųjų padėtis.

Tikintysis darbininkas ar tarnautojas visai spaudžiamas. Aukštesnės vietos ar geresnio darbo niekas negauna. Pakenciamas tik dėl kadro stokos. Lietuvos žemdirbys, kaimo žmogus yra ypąč religingas. Dirbdamas savo žemės sklype, valdžios agentams yra sunkiai prieinamas. Turtuolių ūkininkų Lietuvoje beveik nebuvo. Daugiausiai smulkūs ūkininkai. Nuo ryto iki vakaro jie patys dirbo, kad pragyventų. Tačiau bolševikinė žemės reforma ir tą darbštųjų ūkininką palietė. Apkaltino jį bendradarbiavimu su vokiečiais ar kitaip ir atėmė dalį žemės, nežiūrint, kad atimtoji žemė dirvonuoja. Už smulkmenas, o dažnai nežinia už ką, pritaiko „buožės“ vardą. Buožės nebesaugo joks įstatymas. Buožė yra kiekvienas tikras lietuvis, nežiūrint, ar jis yra ūkininkas, ar jis paprastas darbininkas, ar invalidas senelis. Ūkininkas kantrus, per naktis dirba, kad tik būtų savo žemėje. Nors kaip valdžia spaudžia prievolemis, jis vis dėlto gali šį tą nusilepti ir geriau gyventi už kitų profesijų žmones. Todėl 1947 m. valdžia mano suvaryti visus į kolchozus, kad kiekvienas dirbtų už pusbadį gyvenimą ir be pragyvenimo nieku kitu nesirūpintų, o tada lengviau būtų kontroliuojamas ir valstybė galėtų gauti dar didesnę pelną. Tarybų Sąjungoje viskas yra valdžios, privataus — nieko. Visi, ar tai darbininkas,

ar tarnautojas, ar žemdirbys, jei nenori mirti badu, turi iš valdžios „vogti“. Alga yra maža, tik kelioms dienoms pragyventi. Todėl vagiama, kur tik pakliūva. Ir tai nėra jokia gėda.

18. Komunistų partija.

Nors didžiausiu smurtu terorizuoja lietuvius, tačiau lietuvis stipriai laikosi savo tikėjimo ir tėvų žemės. Komunistų partijos eilės ne auga. Lietuvis ir privilegijų skatinamas, neprisideda. Partijoj daugiausiai kitatikiai, visokie svieto perėjūnai, netvarkingo gyvenimo žmonės, kurie gana geriausią atlyginimą ir visokio priedo. Kaip partijos žmonės, kur nors prieina, tuojais įvyksta skandalingi išeikvojimai. Parsidavėliai partijai yra be balso, yra tik Maskvos ruporai kaip Maskva įsako, taip jie ir kalba. Už jų pečių visada stovi rusai. Visa lietuvių dauguma vertiau miršta, negu sutinka okupantui vergauti ar savo tautiečius išdavinėti. Dažnas vaizdas, kaip surakinti jaunuoliai eina Sibiro katorgon pakeltomis galvomis ir šaukdami — „Tegyvuoją laisva Lietuvą“!

19. Propaganda.

Vietos ir užsienio propaganda šaukia apie didžiausią Tarybų Sąjungoje kulto laisvę. Piktiausias melas parduodamas už tikriausią tiesą. Pinigo čia nesigailima. Kino kronikose vaizduoja gražiausią gyvenimą. O kaip žiauri tikrovė. Mūsų senus profesorius priverčia kalbėti užsieniui. Mėnesius, metus terorizuoja, kol paverčia bevaliais ruporais kalbėti tą, ką parąšė Maskva. Vaikai, žmona, giminės atsako už jo mažiausią nukrypimą kalboje ar balso intonacijoje. Žvalgyba per 30 m. išmoko klastoti parašus, o žmonės nieko nematyti, nieko negirdėti, išskyrus tik tą, ką valdžia įsako. Žmogus pasidaro automatas. Jo visas turtas, — ką ant pečių gali panešti. Gyvenamoji vieta, šeima, vaikai, — nesvarbu. Jie gyvena taip, kaip bus lemta. Svarbiausia — šią dieną pavalgyti ir kaip nors išsimiegoti, o kas darosi pasaulyje — nesvarbu. Valdžia pasakys, ką galvoti, ką kalbėti, kada ranką kelti, kada ploti, kada kitus smerkti, kada girti ir kada juoktis. Tam juk valdžia, kitaip — turėsime nemalonumų. Kai valdžios pareigūnas kalba nesąmones, kas man, — matyt, taip reikia. Ploja visi, ploju ir aš. Štai dvidešimtojo amžiaus žmogus „laisviausias Tarybų Sąjungos pilietis“. Tokiu automatu nori ir mus, lietuvius, padaryti. Joks kultūringas žmogus tokio dvasios bankroto nesuras, deja, taip yra. Tokio žmogus būsenos neįmanoma aprašyti. Tik ją išgyvenant galima suprasti. Ir tai per ilgesnį laiką žmogus imi savęs nesuprasti, atrodo, kad taip ir gerai yra, kad visur kitur yra tik vergija, o tik čia tikra laisvė. Tiems, kurie lankosi iš užsienio, propaganda nori net čekistus, didžiausius budelius dievobaimingai bažnyčioje suklupdyti, kad tik užsienietį apgaugtų.

20. Persekiojamų kovų rezultatai.

Trejų metų lietuvių religinė — tautinė kova davė baisius rezultatus, visur smurtas, baisybė galėtų gauti dar didesnę pelną. Tarybų Sąjungoje viskas yra valdžios, privataus — nieko. Visi, ar tai darbininkas,

aukos. Nėra namų, kuriuose nebūtų ašarų. 40% kunigų, tai yra daugiau kaip 400, Sibiro katorgoje arba pogrindyje slapstosi. Visoje Lietuvoje tėra likęs tik vienas laisvas vyskupas. Du mirė (Karavičius ir Karosas), keturi suimti (Boriševičius, Matulionis, Ramanauskas ir Reins). Kurijos suspaustos. Seminarija vos gyva, vienuolynai sunaikinti arba žiauriai išblaškyti. Niekas nežino, kada žvalgyba pabėls į duris. Kad tik užsienis nesužinotų, viskas daroma didžiausioje tyloje.

Taip praktikoje atrodo Stalino konstitucijos iškilingai garantuota religijos kulto laisvė. Visur ir viskas tik dėl užsienio propagandos. Praktiškai religija neturi jokios laisvės, kaip ir kiekvienas Tarybų Sąjungos žmogus. Jei kartais duodamas mažytis, lyg ir laisvės, spindulėlis, tai ir jis okupantų duodamas didesniai komunistų sustiprinimui ir didesnei užsienio propagandai. Praktikoje didieji suvaržymai nėra tiek baisūs, kaip kasdieninė baimė provokacijų, nuolatinis sekimas ir tas baisus netikrumas.

Jau treji metai, kaip mes esame toje mirtinoje kovoje. Kovojuame, kaip tik galime. Jei nesigintume, seniai mūsų nebūtų. Mūsų tūkstančiai jaunimo, vyrų ir mergaičių ir net senių yra miškuose. Okupantai miškų bijo. Ten dar yra mūsų laisvė. Ką mes kenčiame, gali suprasti tik tas, kas pats išgyveno. Okupantas yra azijatas, žvėris, ne žmogus. Kai azijatas pasijunta galingas, jis yra baisus. Jo abskurantizmas, žiaurumas, kraujo troškimas, siautuly, naikinimo manija yra be ribų. Kai pasaulis kietai jam kalba, kai pajunta pavojų, tada, kaip plėšrusis žvėris, medžiotojų apstotas, valandėlei iš baimės apsimsta. Jei pasaulyje kartais apie komunizmo darbus kalba žiaurakai, kitiems atrodo perdėta. Tiems, kurie išgyveno tą naikinimo siautulį, kelia stebėjimąsi, kaip pasaulyje mažai žinoma apie komunizmą. Kaip nori, taip tegul kalba, leidžia plačiausiai vaizduotei pasireikšti ir tai toli gražu neprilygsta tikrovei. Velkami per laukus prie sunkvežimio prišti lavonai, suguldomi prie bažnyčių, — tai vis kitų pagąsdinimui. Vyrų ir mergaitės nuogi, subadyti guli ištisas dienas tol, kol motinos ar vaikai nebeišlaiko savo brangių lavonų. Tada prasideda baisūs persekiojimai, net ligi kelintų kartų. Kai kas mano, kad yra geriau, jei užsienis okupantų neerzina. Netiesa. Mums blogiau nebus. Ir taip viskas sunaikinta, sudeginta, žmonės išvaikyti. Mes visko nustojojame, o gyvybę mokėsime brangiai parduoti.

Šventasis Tėvas, mes žinome šių dienų Jums užkrautus rūpestius. Tačiau vardan mūsų iškentėtų kančių, mes drįstame, kaip savo katalikų Vado, prašyti užtarimo. Mes nebeturime kaimynų, kuriems galėtumėm patikėti savo ir tautos ateitį. Iš visų pusių mus supa okupantas. Jūsų Šventenybės vadovaujami, katalikiškos Lietuvos vaikai, vieningai esame katalikai šiaurėje, lyg salelė, apsupta kitatikių jūros. Tokio spaudimo ilgai neišlaikysime, žūsime visi. Mūsų tikėjimas, papročiai, tradicijos, net mūsų kalba bus išnaikinta. Mes dažnai galvojame apie viduramžių turkų, arabų ordas, kada išliko Didieji Romos Vyrų — Urbonas II, Inocentas III. Dabartinės rytų ordos diplomatinį žodžių, gražių kalbų nebijo. Mes

dažnai klausiamo, kur dingo kultūringo pasaulio tautos, kur yra šimtai milijonų pasaulio krikščionių? Ar jie nežino, kaip broliai ir seserys krikščionys yra naikinami? Ar nebėra pasaulyje teisybės mylėtojų, Didžiųjų Žmonių. Ar pasaulio krikščionys užsnūdo apgaulingą suraminimo miegą ir tiki, kad mus sunaikinus ordos sustos? Ne. Du šimtai milijonų įvairių Tarybų Sąjungos tautų žmonių, kaip ir mes, kala dieną ir naktį ginklus pavergti pasauliui. Ir šiandien už mūsų dienos ir nakties darbų šelpia graikų sukilėlius, įvairius pasaulio streikinkus. Jau šiandien azijatas yra užgrobes pusę Europos ir ją perdirba. Greit bus pasaulio kovos momentas ir vargas snūduriuojantiems. Bolševizmas pasiruošęs pasaulio civilizaciją, kultūrą ir krikščionybę sunaikinti. Neklysk — bolševizmas laukia patogaus momento. Savęs neapgauinėkime — bolševizmas yra stipresnis, negu daugelis mano. Atominė energija pasaulį migdo. Bolševizmas greit turės neblogesnių ginklų.

Šventasis Tėve,

1. Mes prašome paskelbti pasaulio tikintiesiems Lietuvių dieną, kaip padarė garbingos atminties Benediktas XV 1917 metais. Tegul pasaulis pamato lietuvių katalikų kančias, persekiojimus ir vargus, surengtus XX amžiaus bedievybės.

2. Mes maldauname Jūsų Šventenybės lietuvių tautai viešos paguodos ir suraminimo žodžio. Mes pakeliame Jūsų Šventenybę, už vienybę su Jumis milžiniškas aukas. Tėve, tark suraminimo žodį, kaip kitados Romos kolizijoje, pirmasis Popiežius Šv. Petras. Tėve, mes nemažiau kenčiame dėl Motinos Romos Katalikų Bažnyčios.

3. Mes prašome kokių nors būdų perduoti Sąvienytoms Nacijoms mūsų skundą, gal tautų vadai padarys galą mūsų kančioms.

4. Mes prašome lietuvišką radio valandėlę padąžinti ir pagyvinti. Tegul ji duoda daugiau žinių apie mūsų kančias. Ar gi mes, aukdamiesi už savo šventą tikėjimą, nesame to verti? Juk mūsų 100,000 žmonių nukankinti arba Sibiro katorgoje laukia mirties daugiausiai tik todėl, kad neišniekino savo Tėvų Žemės tikėjimo ir neišdavinėjo savo tautiečių.

Šventasis Tėve, mes tikimės būti išklausyti. Mes daug ir labai daug iškentėjome dėl šventojo tikėjimo, dėl ištikimumo Apaštalo Sostui. Todėl turime vilties tikėtis Jūsų pagalbos. Mes mirštame, bet mirdami norime girdėti Jūsų paguodos žodį ir pasaulio katalikų suraminimą, kad mūsų vaikai daugiau nebekentės dvasios vergijos. Mes tikime, kad Jūsų galingas žodis pajudins laisvę mylinčių tautų vadus iš susnūdimo. Šventasis Tėve, mūsų raštas nėra toks, kokį norėtume parašyti. Rašome pogrindyje, prie mirgančios lempuotės, kas valandėlę laukdami čekistų. Tytiomis nežymime vietų ir asmenų, nenorėdami čekistams duoti medžiagos. Kai šis raštas Jus pasieks, gal mūsų nebebus. Kol jį nuneš, daug nešantiųjų pervers čekistų kulka.

Šventasis Tėve, mums, mirštantiesiems už Religiją ir Tautos laisvę, suteik palaiminimą.

Tegyvuoją gyvųjų ir mirusiųjų Viešpatas Jėzus Kristus.

Lietuvos Respublikos Rymo Katalikai

Anatolijus Kairys

MANO ANGELAI

*Po žemę vaikšto angelai —
Yra šventų ir puolusių.
Visi atrodo jie baltai —
Tarp jų ir savo aš rasiu.*

*Jis palydęs į šen ir ten,
Ir tiesiai, ir ratu aplink —
Be mokesčio tarnaus kasdien
Ir vieno nepaliks, Die gink.*

*Su šiuo ir su kitais einu,
Šventais ir apsišaukėliais —
Diena-naktis, šviesu-tamsu
Vilties nugairintais keliais.*

*Kas puolęs, kas nepuolęs jų
Aš niekad nesužinosiu —
Iš pagarbos ir jiems, ir sau
Jų vardo nepakartosiu.*

Žemaičių vyskupystės muziejus — vyskupo M. Valančiaus jubiliejui

Šiais metais Lietuva mini didžiojo žemaičių Ganytojo, vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200-ąsias metines. Įvairūs renginiai vyksta daugelyje vietovių, susijusių su vyskupo gyvenimu ir veikla. Išstius metus didžiojo Ganytojo jubiliejų mini Varniai, kuriuose vyskupas M. Valančius yra praleidęs ilgiausią ir reikšmingiausią savo misijos laikotarpį. Varniuose, Žemaičių vyskupystės muziejuje, buvo surengta mokslinė konferencija, vyskupo vardo mokykloje vyko jubiliejui skirti skaitymai.

Visos Lietuvos masto vyskupo M. Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimas Varniuose vyksta birželio 29 dieną, per Šv. Apaštalo Petro ir Povilo atlaides. Jį rengia Lie-

tuvos vyskupų konferencija, Žemaičių vyskupystės muziejus, Varnių parapija ir seniūnija.

Vyskupo M. Valančiaus jubiliejaus proga Žemaičių vyskupystės muziejus, kaip sakė jo direktorius Antanas Ivinskis, išleido šešių atvirlaiškių rinkinį, reprezentuojantį Varnių kultūros įžymybes. Taip pat nukaldinta vyskupo M. Valančiaus 1858 metų blaivystės medalikėlio kopijė. Jų galės įsigyti muziejaus lankytojai, turistai, vietiniai gyventojai. Muziejus sukurė ir savo interneto svetainę (www.varniai-museum.lt). Minėjimo dieną muziejuje bus atidaryta paroda „Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius“, parengta kartu su Nacionaline M. Mažvydo biblioteka.

(Elta)

Blaivybės sąjūdžio medaliukai (1858 m.)

Žada paramą užsienio lietuvių bendruomenėms

Savaistraštis *Literatūra ir menas* paskelbė keletą metų ruoštas ir neseniai vyriausybės patvirtintas Lietuvos kultūros politikos nuostatas.

Nuostatose tarp kitų kultūros paveldo ir jo kultūrinės vertės išsaugojimo uždavinių, numatyta ir parama užsienio lietuvių bendruomenėms.

Nuostatose sakoma, kad užsienyje gyvenančių lietuvių kultūra yra neatskiriama Lietuvos kultūros dalis. Valstybė teikia paramą lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms, siekiančioms išsaugoti tautinį tapatumą, kultūrą, gimtąją kalbą.

Numatyta tokia parama užsienio lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms: remti ir įgyvendinti paramos užsienio lietuvių bendruomenės programas; sudaryti sa-

lygas užsienio lietuviams palaikyti ir stiprinti ryšius su Lietuva, dalyvauti šalies kultūros gyvenime.

Tarp lietuvių kalbos apsaugos uždavinių numatyti ir šie: sukurti lietuvių kalbos apsaugai būtiną teisinę bazę; rengti ir įgyvendinti lietuvių kalbos tyrimų ir išsaugojimo programas; ugdyti višuo menės poreikį vartoti taisyklingą lietuvių kalbą.

Už nuostatų įgyvendinimą atsako Lietuvos vyriausybė ir jos įgalios valstybės valdymo institucijos. Lietuvos Kultūros ministras turi kasmet pateikti vyriausybei kasmetinį pranešimą apie krašto kultūros būklę ir nuostatų įgyvendinimą.

Algimantas A. Naujokaitis

Leidiniai

Išleisti Tauro apygardos partizanų dokumentai

2001 m. kovo 7 d. Lietuvos archyvų departamento salėje įvyko dokumentų rinkinio *Lietuvos partizanų Tauro apygarda. 1945-1952 m.* (sudarytoja Nijolė Maslauskienė. — V.: Lietuvos archyvų departamentas, 2000. — 585 p., iliustr. 16 p.), kuriame paskelbti Lietuvos ypatingajame archyve ir buvusiam Lietuvos visuomenės organizacijų archyve saugomi Lietuvos partizanų Tauro apygardos 1945-1952 m. dokumentai, pristatymas. Tai pirmasis dokumentų rinkinys, išsamiai pasakojantis apie partizanų Tauro apygardos veiklą.

Pristatyme be sudarytojų, leidejų ir recenzentų dalyvavo įvado vertėjas K. Almenas, PLB valdybos vicepirmininkas G. Žemkalnis, Seimo nariai A. Kašėta ir P. Jakucionis, Genocido aukų muziejaus direktoriaus pavaduotoja V. Rudienė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Tyrimo departamento direktorius dr. A. Anušauskas, Krašto apsaugos ministerijos sekretorius G. Surgailis, Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus Marijampolėje įkūrėja ir buvusi ilgametė direktorė, buvusi Tauro apygardos partizanų ryšininkė A. Vitutienė bei dabartinis muziejaus direktorius J. Sajauskas, istorikai ir žurnalistai.

Iki šiol dažniausiai buvo publikuoti dokumentai, saugomi Lietuvos ypatingojo archyvo KGB dokumentų skyriuje. Tyrinėtojai, nagrinėję Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istoriją, taip pat daugiausia rėmėsi dokumentais, kurie saugomi Lietuvos ypatingajame archyve, Tremties ir rezistencijos muziejaus archyve Kaune, ir palyginti mažai naudojo Lietuvos visuomenės organizacijų archyve saugomus originalius Tauro apygardos ir rinkinių štabų dokumentus. Šie dokumentai yra ypač svarbus pirminis istorijos šaltinis išsamesnei Tauro apygardos ir visos Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istorijai, nuoseklesnei jos procesų ir įvykių raidai atskleisti. Pasikelbus šių dokumentų rinkiniui, praturtėjo Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istorijos šaltinių bazė, prasiplėtė galimybės nuodugniau ir išsamesniau tirti Tauro apygardos ir visos Lietuvos laisvės kovų istoriją.

Tauro apygarda buvo įkurta 1945 m. rugpjūčio 15 d. laikinojo Tauro apygardos štabo narių ir partizanų grupių atstovų pasitarime. Tuomet buvo nustatytos jos ribos Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio, Lazdijų ir dalimi Alytaus bei Kauno (iki Nemuno) apskrčių; įsteigtos penkios rinktinės: Geležinio Vilko, Patrimpo, Perkūno, Stirnos ir Vy-

tauto. Apygardos ir jos rinktinių struktūra kito, atsizvelgus į Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo organizacijos struktūrą, partizaninio karo pietų Lietuvoje sąlygas. 1946 m. ir vėliau buvo panaikintos, pertvarkytos, įsteigtos naujos rinktinės, keičiami jų pavadinimai, tikslinami jų veikimo plotai. 1949 m. vasario mėnesį įsteigus Lietuvos laisvės kovos sąjūdį, buvo pertvarkyta Tauro apygardos struktūra. Tuomet ją sudarė trys rinktinės — Vytauto, Žalgirio ir Geležinio Vilko, kurių veikimo teritorija apėmė Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio apskritis ir dalį Kauno apskrities.

Skelbiami dokumentai atskleidžia Tauro apygardos visuomenės organizacijų archyve saugomą Lietuvos laisvės kovoms, parodo jos ypatingą vietą partizaniniame kare 1944-1948 m. Tauro apygarda buvo viena iš kovingiausių ir aktyviausių, karinių atžvilgiu gerai organizuotų partizanų apygardų. Ji 1944-1948 m. buvo Lietuvos partizanų vienijimosi, bendros ginkluoto pasipriešinimo organizacijos sukūrimo, jos vyriausiosios politinės ir karinės vadovybės sudarymo iniciatorė. Apygarda atliko svarbų darbą, siekdama pagrįsti Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo politinę programą, strategiją ir aktyvios partizaninės kovos taktiką. Tauro apygarda pagrindė tai, kad partizanų organizacija turi vadovauti Lietuvos išlaisvinimo kovoms ir atstovauti kovojančiai Lietuvai užsienyje.

Dokumentai atspindi politinius ginkluoto pasipriešinimo tikslus ir uždavinius, parodo tai, kad Suvalkijos partizanai stengėsi administruoti jų veikimo teritoriją, sutrukdyti okupacinės valdžios kūrimą Lietuvoje, skatinti krašto gyventojus nepripažinti okupacinio režimo ir nebendradarbiauti su juo. Sovietų valdžiai pradėjus sovietizuoti Lietuvą, Tauro apygardos partizanai ėmė organizuoti pasipriešinimą sovietų vykdomiems ekonominiams, socialiniams, švietimo ir kultūros petvarkymams. Skelbiami dokumentai rodo, kad Tauro apygarda siekė ugdyti laisvės kovotojų ir visos lietuvių tautos valstybinę ir pilietinę sąmoningumą, puoselėti Tėvynės laisvės ir patriotizmo idealus.

Dokumentų rinkinyje skelbiami Lietuvos partizanų Tauro apygardos štabo, Geležinio Vilko, Patrimpo, Vytauto ir Žalgirio rinktinių išlikę dokumentai, saugomi Lietuvos visuomenės organizacijų archyve, Lietuvos ypatingajame archyve ir Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejuje Marijampolėje. Spaudai buvo atrinkti partizanų organizacijų veiklą ir gyvenimą, svarbiausias kovines operacijas atspindintys dokumentai.

Dokumentai išdėstyti chronologiškai ir sugrupuoti pagal partizaninio karo laikotarpius. Leidinį sudaro įvadas, reziumė anglų kalba, santrumpų sąrašas, dokumentų sąrašas, dokumentai, priedai (apygardos ir rinktinių vadų sąrašas, trys rodyklės — asmenvardžių, organizacijų ir vietovardžių), iliustracijos iš Lietuvos genocido aukų muziejaus, Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus Marijampolėje, Lietuvos vi-

Nedylantis paminklas Lietuvos kariuomenei

Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m. I tomas. Lietuvos Nacionalinio muziejaus biblioteka — 8. Vilnius. 2001 m. Redaktorės Danguolė Gudienė ir Dalia Žalėnė; dailininkas Arūnas Prelgauskas. Didelio formato, kietais viršeliais, gausiai iliustruotas archyvinėmis nuotraukomis, 351 psl. leidinys. Leidyklos adresas: Lietuvos Nacionalinis muziejus, Arsenalo g. 1, 2001 Vilnius. Kaina nepažymėta.

Kadangi leidinys pažymėtas I tomu, reikia tikėtis, kad bus išleidžiami ir kiti. Kaip redakcinė komisija knygos pradžioje pažymi: „Tolesniu-

se leidinio tomuose alfabetine tvarka bus paskelbtos gausiai iliustruotos karininkų biografijos. Leidinys rengiamas, bendradarbiaujant Lietuvos Nacionaliniam muziejui (LNM) bei Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungai (LKKAS)“.

Pirmasis tomas skirtas 1918-1953 m. Lietuvos kariuomenės karininkų pavardžių alfabetiniam sąvadui ir sudarytas iš dviejų dalių: 1. pirmoje spausdinami karininkų pavardžių alfabetiniai sąvadai iš 1918-1940 m.; antroje — karininkų pavardžių alfabetiniai sąvadai skirti pagal iškovojusios nepriklausomybę ir vėl okupuotos valstybės kariuomenės karininkų likimus.

Leidinio pradžioje yra du įvada: trumpesnis — habil. dr. prof. Antano Tylos („Lietuvos karininkų kovų, darbo ir nelaisvės kelias“) ir platesnis — dr. Vytauto Jasulaicio („Lietuvos kariuomenė ir jos karininkai 1918-1953 metais“). Pasigendame angliškos santraukos ar viso įvado vertimų, o tai būtų labai svarbu. Galbūt tolimėsiuose leidinio tomuose tuo bus pasirūpinta.

Karo muziejaus bokštas, kuriame kabo, 1924 m. Amerikos lietuvių padovanotas, Laisvės varpas. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m.*

suomenės organizacijų archyvo ir Lietuvos istorijos instituto Bibliotekos. Knygos išleidimą finansavo Polybijaus fondas (JAV). Fondo prezidentas — prof. dr. Tomas Remeikis. Tai antroji dokumentų ir mokslinių leidinių serijos „Lietuvos kronika“ knyga.

Knygą pigiausiai galima įsigyti Lietuvos ypatingajame archyve Vilniuje, Gedimino pr. 40/1.

Be jokios abejonės, tai vienas svarbiausių ir išsamesnių leidinių apie Lietuvos partizanų judėjimą, organizuotumą ir kovas. Dar nuostabiau, kad šis stambus (beveik 600 psl.) leidinys apima tik vienos partizanų apygardos — Tauro — veiklą tarp 1945 ir 1952 m. Reikia tikėtis, kad panašūs leidiniai netrukus pasirodys ir apie kitų lietuvių partizanų. Tuo būdu susidarytų tikslus vaizdas ir ateities istorikams pasiliktų patikimas istorijos šaltinis.

Tiesa, knyga gan brangi,

Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m.*

Vertingas įnašas į lietuvių tautosakos tyrinėjimo lobyną

Jonas Balys. *Raštai. II*. Išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas: Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius. Redakcinę komisiją sudaro Kazys Grigas, Vacys Milius ir Leonardas Sauka. Knygos leidybą parėmė Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija; Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. 2000.

Trumpoje apybraižoje apie knygos autorių Gintaras Beresnevičius teigia, kad „Jonas Balys yra pirmas XX a. lietuvių mokslininkas, griežtai pozityvistškai pasukęs link lietuvių mitologijos relikto tautosakos. Anksčiau, su retomis išimtimis, menkai lietuvių tautosaką teišmanę užsieniečiai, ypač A. Bruekneris ir A. Mierzynskis, nusiteikę ypač hiperkritiškai, lietuvių religinę tradiciją pristatė kaip egzotiškos, atsilikusios gentelės skurdžių vaizdinių samplaiką, kurios perteikimas šaltiniuose ir taip palydėtas kurioziškų nesupratimų. XIX a. lietuvių mitologijos tyrinėjimai, nuspalvinti romantiška dvasia, pozityvistinės kritikos neatlaikė, ir jų tąsa būtų anachronizmas. ... J. Balys buvo ir liko asmuo, XX a. pateikęs lietuvių mitologijos pozityvistinę — evoliucionistinę interpretaciją, kuri buvo ir reikalinga, ir natūrali“.

JONAS BALYS RAŠTAI II

Antrojo J. Balio *Raštų* tomo turinį sudaro: Lietuvių liaudies pasaulėjauta tikėjimų ir papročių šviesoje; Straipsniai *Lietuvių enciklopedijoje*; vokiečių kalba *Baltische mythologie* von Jonas Balys und Haralds Biezais; anglų kalba *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*; Recenzijos; Paaikšninimai; Rodyklės (asmenvardžių, dalykų, vietovardžių).

Tai kruopščiai paruoštas, 391 psl. (smulkiu šriftu) leidinys — vertingas įnašas į lietuvių tautosakos tyrinėjimo lobyną.

Daugeliui tai netikėti dalykai

Birželio 26 d. Vilniaus pa-veikslų galerijos (Chodkevičių) rūmuose įvyko Juozas Masilionis ir Stasė Petersonienė knygos *Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje* su-tiktuvės. Jį organizavęs Hill & Knowlton direktorius Lietuvoje Arūnas Pemkus (gimęs

ir užaugęs Amerikoje) savo kalboje pažymėjo, kad pristatoma knyga yra tas įrodymas, kurio jis negalėjo pateikti 1984 m., pirmą kartą lankydamsi Lietuvoje ji kaman-tinėjusiems globėjams, kurie niekaip negalėjo suprasti, iš kur jis moka lietuviškai. Dabar stambi, Čikagoje išleista knyga mus supažindina su didį pasisveitimą liudijancia 1949-1999 m. lietuviškų mokyklų JAV ir Kanadoje istorija.

Profesorė Vanda Zaborskaitė, apžvelgdama lietuviškąją švietimo istoriją nuo pat XIX a. pradžios, liuanistinių mokyklų reiškinį išeivijoje pavadino atskiru lietuviško švietimo liemeniu, kurio svarbos supratimą mums leidžia suvokti pristatoma knyga.

Nacionalinės Martyno Maz-

TEGALIME DŽIAUGTIS

Lituanus. The Lithuanian Quarterly. Vol. 47:2 (Summer. 2001). Vyr. redaktorė prof. Violeta Kelertienė (University of Illinois at Chicago); administratorius Arvydas Tamulis: 4545 West 63rd Str., Chicago, IL 60629-5489, USA; tel. 312-341-9396.

Žurnalas anglų kalba, iš-eina keturis kartus per metus, spausdinamas *Draugo* spaustuvėje Čikagoje. Pastaruoju metu prieinamas ir internete (kol kas tik 1990-1995 numeriai), adresas: www.lituanus.org

Tai vienas geriausių, anglų kalba leidžiamų žurnalų, ne tik už Lietuvos ribų, bet ir tėvynėje. Medžiaga kultūrinėmis, mokslinėmis, politinėmis, visuomeninėmis temomis; vertimai labai geri (arba tiesiog rašyti angliškai). Šiame numeryje pateikiama Shawn Kerry Keys ir Alinos Nevada Diebold poezijos, išsamus straipsnis „The Self, The Familiar“ and „The Other“ in the Narrative Structure of American Lithuanian — ne tiek iš įvardžių gramatinio požiūriu, kiek jų reikšmės dabartinėje lietuvių visuomenėje, kai skaldomasi į „mes“ ir „jus“, „mūsų“ ir „jūsų“ pateikia Jolanta Macevičiūtė; lietuvių liaudies meną — drožėją-dievidirbį Juozą Jakštą aptaria Milda Bakštys Richardson ir t.t.

Žurnalas įdomus ir nelietuvių kilmės mūsų pažistamiems, ir kiek prasciau lietuvių kalbą mokantiems saviems tautiečiams.

JUOZAS MASILIONIS
STASĖ PETERSONIENĖ

**LIETUVIŠKASIS
ŠVIETIMAS
ŠIAURĖS AMERIKOJE**

LITHUANIAN EDUCATION IN NORTH AMERICA

Žilvinas Beliauskas